

# Heksentriarchie



Susannah Stracer  
Heksentriarchie  
*Roman*

2023  
Het huis  
TERPSICHORE

Copyright © 2023 Susannah Stracer

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 9789464807318

Aanvankelijk had de vrouw nog voor een medewerkster van het crematorium kunnen doorgaan. Tijdens het wachten op de lijkauto had ze bij de glazen toegangsdeuren gestaan, afwezig naar buiten starend en af en toe een verstolen, wat peinzende blik in de richting van de verzamelde familieleden werpend. Een zekere onrust was pas over het gezelschap gekomen toen ze zich, na het arriveren van het lichaam in een daartoe bestemd zijvertrek, bij de stoet aansloot die zich opmaakte om langs de geopende kist te paraderen voor een laatste blik op de dode. Tot actie kwam het vooralsnog niet - daarvoor leek de situatie te delicaat. Het gevaar dat tante Mina zich in een nieuwe aanval van histerie krijsend en klauwend op de kist zou werpen, was door een tweede injectie weliswaar bezworen, maar de broeierige geladenheid die op ieder willekeurig moment tot een geweldsuitbarsting scheen te kunnen leiden, was nog niet volledig uit de lucht verdwenen. De indringster mocht dan op het eerste gezicht niet de indruk wekken uit te zijn op moeilijkheden, haar onverklaarde aanwezigheid was niettemin op zichzelf al voldoende om de plechtige ernst van deze intieme familieaangelegenheid grondig te verstoren. In de staart van de optocht schuifelde ze het in rozig kunstlicht badende kabinetje binnen, wierp een korte blik op het in babykamerkleuren geschminkte gezicht achter glas tegen de ondergrond van wit satijn, en verliet het vertrek met haar blik naar de grond gericht, oogcontact met leden van de familie zorgvuldig vermijgend.

Tijdens de wandeling door het grijsbetonnen gangenlabyrint naar de zaal waar de afscheidsplechtigheid zou worden gehouden, werd Helena aangeklampt door haar moeder.

‘Zoiets kán toch niet,’ fluisterde ze met een schichtige blik op de vrouw, die ook hier de stoet op enige afstand volgde, ‘het is een besloten familieaangelegenheid; daar kan zich toch niet zomaar een vreemde inmengen?...’

Ze haalde haar schouders op. ‘Misschien niet. Ik weet het niet...’ Ondertussen dacht ze: ‘Wat doe ik hier eigenlijk? Ik héb geen familie

en nooit gehad ook. Laat ze verdomme verrekken met hun plechtigheid...'

'Als jij dat mens nou eens vroeg wat ze hier komt doen,' fluisterde haar moeder conspiratief, 'als ik of een van je tantes het doet heeft ze natuurlijk onmiddellijk in de gaten dat we de zaak niet vertrouwen, en dan is de kans alsnog levensgroot dat het tot een scene komt...'

'Hoezo?' vroeg ze, benard en onwillig, 'wat doet ze voor kwaad? Laat die vrouw toch.'

'Laat haar toch? Láát haar toch?!... Weet jij wat ze in de zin heeft? 't Kan ja wel een gevaarlijke gekkin zijn, een psychopate die overal in 't land crematies in 't honderd schopt. Laatst stond er nog een heel artikel in de Telegraaf over dat soort praktijken. Die vrouwen lopen plechtigheden in 't hele land af om zich te verlustigen aan andermans leed...'

'Ik vind niet direct dat ze eruit ziet als een psychopate. Misschien is ze oom Hermans ondergeschoven dochter. Of een vlam uit zijn vruchtbare jaren...'

'Kind, in godsnaam, laat tante Mina het niet horen, want dan krijgt ze beslist een nieuwe toeval, zo verdoofd als ze is. Een ondergeschoven dochter, stel je voor!... Probeer jezelf te verplaatsen in je arme tante, Heleen. Na alles wat ze in haar leven al te verduren heeft gehad te moeten beseffen dat degene met wie ze zó lang samen is geweest op het punt staat in een bergje as te veranderen; zelfs in de staat waarin ze nu verkeert moet zoiets verschrikkelijk zijn...'

'Ik geloof eerlijk gezegd niet dat ze ook nog maar ergens besef van heeft,' zei Helena met een vluchtige blik op tante Mina, die voorin de stoet in haar rolstoel werd voortgeduwd door een zware Zuidlaarder, gestoken in het met zwart afgebiesde zilvergrijze tuniek dat bij plechtige gelegenheden door 't *gesticht* aan het verplegend personeel werd uitgereikt.

'Des te meer reden om haar zoveel mogelijk te ontzien en de plechtigheid niet in een schunnige vertoning te laten ontaarden. Hoe denk je dat het voor háár moet zijn als die vrouw, ik noem maar wat, zich plotseling in het openbaar begint te mastrubateren? De Telegraaf schrijft het zelf, Heleen; dergelijke vrouwen hebben een onbedwingbare drang om zich tijdens crematies bovenop de kist te

werpen en zich vervolgens languit te mastrubateren. Te mástrubateren, jawel! Met een kruisbeeld of een eind hout in de vorm van het manlijke geslachtsdeel - óngelogen!...'

'Ik denk niet dat het zo'n vaart zal lopen...' mompelde ze, al niet meer de illusie koesterend dat de rol van onsympathieke afgevaardigde haar bespaard zou blijven. In dit gezelschap was ze weerloos - ze wist niet waarom maar ze wás het; niet in staat tot ook maar de zwakste blijk van assertiviteit, het kleinste nee. Ze kon zich inbeelden hier niet meer te zijn dan een fysieke aanwezigheid, een zombieachtig afsplitsel van Helena Satenstein, dat de zaken voor haar waarnam zonder iets met haar persoonlijk te maken te hebben, maar verder dan dat en de geprolongeerde hoop dat de familie op een goede dag alle interesse in haar zou verliezen en haar voor de rest van haar dagen met rust liet, reikte haar verweer niet.

'Zo'n onwaardige vertoning heeft oom Herman toch werkelijk niet aan ons verdiend,' zei haar moeder, 'jij zou dat beter moeten beseffen dan wie dan ook. Je was zijn lievelingsnicht, vergeet dat nooit. Hij droeg je op handen, Heleen, en *dit* is de manier waarop je zijn goedheid terugbetaalt; met obstinaat gedrag en smakeloze grappen?'

'Ik ben moe,' zei Helena, 'ik weet niet wat ik tegen die vrouw moet zeggen.'

'Moe? Moé?! Ga toch weg kind, wat heb jij voor reden om moe te zijn op jouw leeftijd? Van 't harde werken kan 't in elk geval niet zijn, zoveel is wel zeker! Ik wil er verder geen woord over horen Heleen, geen woord!...'

Ze haalde haar schouders op en staarde naar de grond. 'Ik zal wel zien,' mompelde ze. Het was zoveel als een capitulatie - de uitschieter in haar moeders stem kondigde een emotionele uitbarsting aan die in *deze* omgeving en in *dit* gezelschap koste wat kost vermeden moest worden.

De inmiddels gesloten kist stond met bloemen bedekt op een verguld toneel. Helena bleef aarzelend in de deuropening staan terwijl het gezelschap de middelgrote kantineachtige ruimte binnenschuifelde en zijn plaatsen uitzocht. De mogelijkheid zich om te draaien en zonder verdere uitleg het crematorium uit te lopen, naar het station te gaan en de trein naar huis te nemen kwam een ogenblik in haar op, maar ze

wist dat ze er niet de moed toe zou hebben. Dergelijke knopen lieten zich niet zomaar doorhakken. Haar angst zat te diep; de suggestie dat ze er iets verschrikkelijks mee over zichzelf afriep was te sterk.

Ze staaarde de zaal in, zich ineens niet meer volkomen bewust van wie ze was en wat ze hier deed. Als in een projectie achter glas zag ze de familieleden zich over het middenpad naar voren begeven en hun plaatsen innemen - oudoom Strieming, als viriele patriarch en vanzelfsprekende autoriteit op *iedere* apenrots omringd door vrouw, zonen en schoondochter, klein- en achterkleinkinderen, haar ouders, de vanuit een onvoorstelbare nacht de zaal in starende weduwe in haar rolstoel, die als middelpunt van het gebeuren met verpleger en al naast de kist was geplaatst.

‘Wat doé ik hier in godsnaam?’ dacht ze opnieuw. Ze ving de kritische blik van haar moeder op, die zich in haar stoel had omgedraaid en vervolgens een paar woorden met oom Hein Strieming wisselde, die eveneens een blik in haar richting wierp en mismoedig het hoofd schudde. De lichte radeloosheid waarin ze de hele dag al had verkeerd leek even om te slaan in pure paniek bij de confrontatie met die kille argusogen, toen plotseling de geur van een onbekend, enigszins weemoedig maar tegelijkertijd troostvol en rustgevend parfum in haar neus drong en ze oog in oog met de onbekende vrouw stond.

Die glimlachte - enigszins excuserend, alsof ze zich bewust was van de ontstane ophef en de wilde verdenkingen waartoe haar aanwezigheid aanleiding had gegeven. Helena glimlachte terug, ineens zonder spoor van opgelatenheid, alsof die eerste oogopslag voldoende was om in haar een lotgenote, een geestverwante, een *vriendin* te herkennen.

De obligate orgelmuziek die uit de luidsprekers had geklonken werd langzaam weggedraaid en een in zwarte rok gestoken crematoriummedewerker betrad het toneel, waar tussen de kist en de treurende weduwe een lessenaar was geplaatst die meer weg had van een muziekstandaard, maar waarvan de bedoeling althans onmiskenbaar was.

‘We kunnen beter gaan zitten,’ fluisterde Helena. De vrouw knikte, opnieuw met die wat verlegen maar allerminst gedwongen of afstandelijke glimlach. Naast elkaar namen ze plaats op de achterste rij.

De man van het crematorium beklopte de op een aparte stander bevestigde microfoon, hoestte er discreet in en sprak met gruisige stem en de knauwerige tongval van het hogeland: 'De zwaeger van de overledene zal nu een paar woord'n tot u spreek'n.'

Op de voorste rij verrees oudoom Strieming uit zijn stoel en begaf zich naar de microfoon, bladerend in een stapel met de hand beschreven papieren die haar oorspronkelijke vrees dat het een lange zit zou worden leek te rechtvaardigen. Maar het vooruitzicht leek ineens minder deprimerend, nu ze die glimlach had ondergaan en dat parfum rook dat, zo ondefinieerbaar als het was, herinneringen in haar scheen wakker te roepen aan een andere stad, een ander land, een ander leven - een vorm van nooit beleefd geluk waaraan ze op een of andere manier tóch herinneringen bewaarde. Nu ze het gevoel had gezelschap te hebben gekregen van iemand die op haar *leek*.

'Beste familie...' begon oom Strieming, 'lieve Mina...' Zijn dwalend oog leek een ogenblik op elk van de aanwezigen apart te rusten - ook op haar, en vervolgens met een onrustbarende nadruk op haar buurvrouw, die zich daardoor echter niet zichtbaar van haar stuk liet brengen.

'...We zijn hier vandaag samengekomen om onze broer, zwager, oom, oud- en achteroom en echtgenoot Herman Dreveling te gedenken, die gedurende de afgelopen weken aan de gevolgen van een ernstige ziekte van ons heen is komen te gaan. We leven mee met Mina, die dit verlies met bewonderenswaardige kracht en dapperheid heeft weten te dragen...' Opnieuw volgde een betekenisvolle stilte die seconden aanhield. Tante Mina scheen vaag te beseffen dat de algemene aandacht uitsluitend op haar was gericht en bewoog onrustig in haar rolstoel. De hand van de verpleger verdween als terloops in de skaileren schoudertas met kalmerende injectiespuiten.

Naast zich hoorde Helena een kort snuivend geluid dat eerder ironisch klonk dan ontroerd of meewarig. Achteroverleunend in haar stoel liet ze haar blik langs de gestalte van de vrouw glijden, niet kritisch of onderzoekend maar met een bewonderende interesse die geen afbreuk deed aan de verstandhouding die er vanaf die eerste glimlach tussen hen was geweest. Ergens in de veertig schatte ze haar, maar in haar uiterlijk en gedrag viel niets te ontdekken van de verzadigde middelbaarheid die iedere samenkomst van haar ouders en

ooms en tantes tot zo'n spektakel van door de Telegraaf of de Volkskrant voorgekookte wereldwijsheid maakte - en altijd al had gemaakt, ook lang voordat ze daadwerkelijk de middelbare leeftijd hadden bereikt. Van een warm kastanjerood was het opgestoken haar, waaruit losgeraakte lokken met een zorgvuldige nonchalance langs de oren en over de spitse schouders vielen. Ook in profiel was het gezicht intelligent en gevoelig - de verticale lijntjes aan weerszijden van haar neus hadden haar iets sceptisch kunnen geven, als in de blik niet een superieure sprankeling had gelegen die haar immuun scheen te maken voor de zompigheid van het collectieve wantrouwen dat haar aan alle kanten omringde. Iets sprookjesachtigs had ze en het was niet ondenkbaar dat ze zich dat volkomen bewust was.

'Wat voor Herman zijn leven lang voorop heeft gestaan was verantwoordelijkheid,' klonk de nasale stem van oom Strieming met een miniem tijdverschil uit de luidsprekers in de vier hoeken van de zaal, 'verantwoordelijkheid voor de maatschappij. Voor zijn werk bij de stroomfabriek waaraan hij, nadat hij door oorlogsomstandigheden zijn droom om arts te worden vaarwel had moeten zeggen, meer dan veertig jaar zijn beste krachten heeft gegeven. Voor zijn gezin, dat hij jarenlang met liefdevolle zorgen omringde, tot het noodlot aan zijn deur kwam kloppen en hem en Mina, deze voortreffelijke mensen die nooit anders dan 't allerbeste hadden gewild voor wie aan hun hoede was toevertrouwd, beroofde van het kostbaarste wat een mensenpaar gegeven zij op deze aarde- beróófde van de enigste zoon, 't enigst kind, niet door de dood maar door 't leven...'

Opnieuw klonk dat snuifje naast haar. Een snik was het in geen geval, evenmin klonk het alsof er instemming werd betuigd met het gesprokene. Op haar gezicht stond een neutrale aandacht te lezen, die wat Helena betrof eigenlijk al teveel eer was voor oom Striemings hortende en pruttelende voordracht. Nog steeds rook ze vluchtig de geur van haar parfum en voelde ze een vreemde, zweverige euforie bij de herinnering aan de troostende verstandhouding in die kristallen oogopslag. Nee, een onbevoegde indringster kon ze niet zijn, nog minder een psychopate met necro-erotische bedoelingen. Haar aanwezigheid had een legitieme reden, al onttrok die zich vooralsnog aan het blikveld van de familie. Ze was gekleed op een manier die bij voorbaat met iédere denkbare gelegenheid in harmonie was - iets

waarin zijzelf allesbehalve was geslaagd; reden voor een aantal in kraaizwart gestoken familieleden om haar kritisch terzijde te nemen en haar een wufte Jezebel en een aanfluiting te noemen.

Zoals er van haar parfum iets geruststellends en tegelijkertijd een diep weemoedig makende vervoering uitging, had ook de combinatie van kleuren en stoffen waarin ze was gekleed op Helena eenzelfde intense uitwerking als de herfstcatalogi van dure modezaken soms konden hebben. Het meest ontroerde haar plotseling het ragdunne filigraan van de zilveren oorhangertjes in de vorm van grillige takjes - het konden hazelaars zijn, maar zeker was ze daar niet van - waarvan de minuscule mosgroene blaadjes waaivormig bewogen bij de geringste luchtverplaatsing. Terwijl ze ernaar staarde, sterker ontroerd dan de ziekte en dood van oom Herman of het moeizaam voortstrompelende in memoriam op enig moment hadden kunnen bewerkstelligen, draaide de vrouw haar hoofd in haar richting en schonk haar opnieuw die onbevangen blik van verstandhouding. Ze voelde haar blik troebel worden - een zware, lauwe traan liep via haar neus en mondhoek naar haar kin, vanwaar hij na een kort moment van weifelende bezinning in haar kraagje viel, en staarde in haar schoot, gegeneerd omdat het wel moest lijken of haar ontroering werd veroorzaakt door oom Striemings bijbels geïnspireerde schildering van met wrede ondank gehonoreerde ouderlijke liefde - de verloren zoon voor wie 't smaakelijkste schaep vergeefs, vergéefs ter slachtbank was geleid; die verloochend had de heilige band des bloeds; een leven in 't schunnig Babylon verkozen boven 't innig samenzijn met hen voor wie geen moeite ooit teveel, geen spijs ooit te kostelijk om uit de eigen mond gespaard te worden was geweest.

Ze richtte haar hoofd weer op, weerstond de neiging in haar ogen te wrijven en knipperde een paar maal tot de troebelheid uit haar blikveld was verdwenen en ze zich er in de spiegel van haar oogschaduwdoosje van kon overtuigen dat er geen sporen van behuuldheid op haar gezicht waren achtergebleven. De vrouw had haar blik weer van haar afgewend zodat ze het volle zicht had op de betoverende grilligheid van takjes en blaadjes. Ditmaal bleven de tranen achterwege, maar haar ontroering was er niet minder sterk om. Ze voelde zich opgenomen in een verdroomde atmosfeer van pure schoonheid onder de zich steeds moeizamer voortslepende vondsten

uit oom Striemings redenaarskoker. Ze werd zich plotseling bewust dat de aandacht in de zaal zich verplaatst had van de spreker naar tante Mina, die zich achterover gekromd in een heftige stuiptrekking tegen de leuning van de rolstoel drukte, met een klauwende hand in de richting van het plafond graaide en de andere met vier vingers tegelijk tussen de verkrampste kaken wrong. De injectiespuit blikkerde in het licht van de op de kist gerichte spots, maar voordat de verpleger had kunnen toesteken, kwam het lichaam uit zichzelf tot rust en zakte als dood onderuit in het gecapitonneerde pluche van de rolstoel, de wijd geopende ogen starend naar een punt van nameloze verschrikking ergens boven de hoofden van de toeschouwers.

Voor de derde maal klonk dat niet te definiëren snuifje naast haar. Terwijl oom Strieming zijn dank uitsprak voor de betoonde belangstelling en zwaar gelubriceerde orgelklanken de ruimte begonnen te vullen, ontmoetten hun blikken elkaar opnieuw en was er weer die glimlach - van herkenning, verstandhouding; ze wist het niet precies omdat ze het gevoel in deze vorm nog nooit had ervaren. Ook kwam opnieuw dat sterke gevoel van *esthetische* ontroering over haar, dat niet alleen door die wonderbaarlijke oorhangertjes werd veroorzaakt maar door haar uiterlijk als geheel, dat in alle afzonderlijke onderdelen met zichzelf in harmonie was: het donkerblauwe denim van de rok met het bordeauxrode fluweel van het halflange jasje en het koffiebruin van het discreet gedecolleteerde topje.

Het moment leek aangebroken om haar aan te spreken; dit wederzijdse toelachen kon niet veel langer worden geprolongeed zonder in een wezenloze verstarring te ontaarden en ook moest de indruk vermeden worden dat ze haar schaamteloos zat aan te gapen. Een ogenblik aarzelde ze nog toen ze de blik van haar moeder opving, die haar het gevoel gaf dat ze hier zat als een louche afgevaardigde met een geheime agenda, tot ze besepte dat ze al vanaf de eerste oogopslag de kant van de vrouw had gekozen en geen enkele reden had om zich te schamen. Ze boog zich naar haar toe en in een lichte duizeling, misschien veroorzaakt door het opnieuw inademen van dat hypnotiserende parfum, opende ze haar mond.

‘Hebt u mijn oom goed gekend?’ vroeg ze.

Achter het podium had zich een luik geopend. Voortbewogen door een onzichtbaar maar duidelijk hoorbaar mechanisme begon de

kist naar de opening te rollen, terwijl de glycerineachtige noodlottigheid van het eerste orgelstuk plaatsmaakte voor een galop in de trant van Rossini's Wilhelm Tell-ouverture. Oom Strieming stak de uitgeschreven redevoering in een donkerbruine schooltas, die hij zorgvuldig afsloot met een verguld hangslot. De vrouw, een ogenblik afgeleid door het theatrale uit beeld verdwijnen van de kist en de collectief geloosde zucht waarmee de mensen opstonden uit hun stoelen om zich naar de uitgang en het buffet met koffie, bier en Groninger koek te begeven, keek haar met onverminderde onbevangenheid aan en lachte: 'Jaha, dát kun je wel zeggen...'

Haar moeder passeerde aan de arm van tante Madeleine, haar blik strak gericht op de klapdeuren. Ook van de overige familieleden waagde niemand het om ook maar vluchtig hun kant op te kijken. Met een nadenkende glimlach liet de vrouw de donkere parade aan zich voorbij schuifelen, inmiddels al niet meer de indruk wekkend zich ook maar vaag bewust te zijn van het collectieve wantrouwen waarvan ze al vanaf haar entree het middelpunt was geweest.

'Ik denk dat het hier afgelopen is,' zei Helena, om althans niet de indruk te wekken dat dit wat haar betrof het einde van het gesprek was.

'Daar lijkt het wel op, ja...'

De kist was uit het gezicht verdwenen - het luik sloot zich met een klikje. Helena, al half opgerezen uit haar stoel, wachtte even om de verpleger met de rolstoel te laten passeren. Ze ontmoette de blik van tante Mina, die in tegenstelling tot de rest van de familie wél hun kant op keek, wilde reageren met een meelevend knikje, maar tante Mina's aandacht had zich al naar haar buurvrouw verplaatst. Haar oogopslag verstarde, de mond vertrok zich tot een zwarte doodsgrot waarin de klauwende hand tot aan de benige knokkel verdween. Ze wierp zich voorover op het middenpad, kronkelde met woeste bewegingen voor hun voeten en krijste, krijste.

*‘Marion Hayworth - ben ik dat?’ Die vraag heb ik mezelf zolang ik me kan herinneren gesteld, zonder er ooit het antwoord op te vinden; zonder eigenlijk de betekenis van de vraag zelf ook maar bij benadering te kunnen bevatten - want zelfs wanneer ik en Marion Hayworth één en dezelfde zijn, wat is dan de betekenis van ik? Het lijkt misschien op een wat lullige poging om hogere filosofie te bedrijven, maar het is in feite de meest basale bewuste ervaring in een mensenleven: een kind dat naar zijn hand, zijn knieën, zijn voeten kijkt en denkt: ‘Dit ben ik, maar wat betekent dat in godsnaam?’*

*Het antwoord op de vraag bestaat weliswaar, anders liet hij zich niet stellen, maar het valt buiten de grenzen van het bevattingvermogen. Pas wanneer ik niet langer fysiek geassocieerd kan worden met Marion Hayworth valt alles op zijn plaats en is ik in staat tot ongelimiteerd zelfbewustzijn. Is ik; niét ben ik, want dat impliceert nog steeds dat die ik in connectie staat tot Marion Hayworth.*

*De behoefte om dit soort gedachten op papier te zetten is iets van de laatste twee dagen. Ze zijn weliswaar altijd in me aanwezig geweest, maar meer als een soort achtergrondruis, niet bedoeld om zich te laten formuleren. Ik ben kunsthistorica, geen filosofe; in feite interesseert het me allemaal geen steek, althans niet op het niveau van bewuste overpeinzingen - als achtergrondruis bepaalt het natuurlijk voor een belangrijk deel wie ik ben en waarom, ook als kunsthistorica. Wat dat betreft is het vergelijkbaar met ademen, waarvan je de bijzondere attractie ook pas beseft als het ineens niet meer gaat.*

*Voor mij was Marion Hayworth altijd een vale, onvolledige projectie van degene die ik eigenlijk was, maar een bewuste, zelfstandige gedachte had ik aan die opvatting nooit gewijd. Pas toen de eindigheid van haar bestaan ineens méér was geworden dan een schimmige hypothese, beseft ik voor het eerst volledig hoe sterk ik eigenlijk aan haar gehecht ben en hoeveel ik aan haar te danken heb.*

*Ik ben alleen met mezelf; met Marion Hayworth; ook dat speelt een rol. Ik weet niet of je kunt zeggen dat het 'zo heeft moeten zijn', maar enigszins frappant is het wel. In meer dan dertig jaar ben ik nooit langer dan een dag alleen geweest; al die tijd was de constante factor in mijn leven een harmonieus en vanzelfsprekend samen. Dat ik het uitgerekend nu - in een tijd van crisis zal ik maar zeggen - een hele week alleen moet zien uit te zoeken, hoeft op zichzelf niet alleen maar nadelig te zijn, althans, ik probeer mezelf ervan te overtuigen dat juist in eenzaamheid het besef van liefde het volledigst tot ontwikkeling kan komen, maar dat neemt niet weg dat ik me bij vlagen verlaten en angstig voel.*

\*

*In plaats van regelrecht terug naar huis te gaan zoals ik van plan was, heb ik na ons afscheid gistermiddag nog uren door de stad gelopen. Het was van dat typische nazomerweer, waarin een heel universum van oud geluk gereflecteerd lijkt te worden; als het ware geschapen om het verdriet van het afscheid te vieren, te celebreren als een hoogheilig herdenkingsritueel. Eigenlijk geloof ik niet in de bestaanbaarheid van een begrip als 'voorbij' - wat is geweest is; voor eeuwig onaantastbaar, maar toch kan de illusie van 'voorbij', vooral in het wat surrealistische licht van een zonnige septembermiddag met al een duidelijke vleug van herfst in de lucht, erg zwaar over de wereld hangen. Om door een bepaalde straat te lopen, een park te passeren, een plein over te steken en mezelf plotseling in datzelfde licht op dezelfde plaats terug te zien in 1979, te beseffen hoeveel rijker de afgelopen dertig jaar me hebben gemaakt maar ook hoeveel ouder, om een ogenblik heen en weer geslingerd te worden tussen twee tegengestelde formuleringen waarin het ouder worden kan worden samengevat: 'De buit is bijna binnen' en 'De koek is bijna op'.*

*Ik was zo'n mooi meisje in 1979 - dat besef maakt hoe dan ook verdrietig, alle relativerende opvattingen ten spijt. Niet dat ik in de loop der jaren ben veranderd in een wandelende plumpudding of een gerimpelde heks - vaak is het zelfs nog best een prettige ervaring om mezelf onverwacht in een spiegel of een winkelruit tegen te komen - al weet je nooit in hoeverre zo'n zelfbeeld geflatteerd is-, maar de primavera-achtige frisheid is er toch echt wel zo'n beetje vanaf.*

*Het is, wanneer je voor het eerst weer terugkomt op een plaats waar je dertig jaar geleden gelukkig bent geweest en er blijkt volstrekt niets veranderd te zijn, alsof je er niet langer dan een seconde met je rug naartoe hebt gestaan. Maar als je je weer omdraait blijkt je zelf grondig veranderd te zijn en het lijkt alsof dat in die ene seconde is gebeurd; alsof dertig jaar aan herinneringen in één keer bij wijze van special delivery je ziel in is gekwakt, tegelijk met het hartgrondige besef dat je zonet nog een meisje van achter in de twintig was met een prachtige wetenschappelijke carrière voor zich, en nu een have been met een medisch dossier, dichterbij de zestig inmiddels dan bij de vijftig: ook zo'n vaststelling waar een niet te definiëren, nameloze verschrikking vanuit gaat, al is dat hele begrip zestig dankzij spring-in-'t velds als Mick Jagger en Tina Turner allang niet meer wat het in mijn jeugd was, toen alle vrouwen van die leeftijd erbij liepen als honderd procent opoe.*

*Toen het tegen de avond begon te lopen heb ik een taxi naar huis genomen. Mijn plan was om de foto's die ik op mijn wandeling genomen had gemaakt te vergelijken met die van die septemberdag in 1979, die in mijn herinnering altijd de helderste van mijn leven is gebleven. Maar eenmaal in mijn werkkamer bij de geopende archiefkast met foto's en negatieven verging de lust om erin rond te gaan wroeten me zo compleet dat ik een ogenblik de neiging had om in gillen uit te barsten, die kast in elkaar te trappen, de inhoud met armenvol uit het raam te smijten. Maar in plaats daarvan liep ik naar een van de vitrinekasten met min of meer antieke camera's, haalde er de Leica uit die ik in die tijd gebruikte en zette hem voor me op het bureau naast het goudkleurige digitale toestelletje dat ik vandaag bij me had en ging er, roerend in mijn koffie, naar zitten kijken - die twee wonderen van techniek, allebei mooi op hun eigen manier, allebei ontworpen voor hetzelfde doel, maar tegelijkertijd zó verschillend. Een zuivere symbolisering van het verschil tussen toen en nu is het natuurlijk niet, want de Leica was in 1979 ook al tamelijk bejaard, maar tussen die twee toestellen ligt wél mijn eigen geschiedenis: de essentie van mijn bewuste bestaan; mijn bewustwording, mijn liefdesleven, mijn carrière... Alles van vóór de Leica is prehistorie. Die dag in september behoort nog tot mijn uiterst vroege middeleeuwen, maar van daar naar het glorieuze begin van mijn gouden era is het niettemin nog geen vier maanden.*

*Waarom heb ik toch zo sterk het gevoel dat er sinds gistermiddag een eind is gekomen aan die dertigjarige geschiedenis? Ik weet het niet; ik weet niet eens of ik het wil weten, maar het was alsof er een deur werd dichtgeslagen. Misschien heb ik daarom zo lang naar die twee toestellen zitten staren: om mezelf ervan te overtuigen dat ik voorlopig nog niet aan mijn laatste camera toe ben. Uiteindelijk ben ik toch op zoek gegaan in de fotografielast en heb ongeveer twintig foto's van die dag voor me op het bureaublad uitgespreid en ondertussen de foto's uit het gouden cameraatje op het computerscherm één voor één voorbij laten komen. Ja, er waren parallellen, de plaatsen van toen die nog steeds herkenbaar zijn als zichzelf, al gebeurde het minder vaak dan ik verwacht had dat ik iets tegenkwam dat volkomen identiek aan zichzelf was gebleven. Je raakt ervan doordrongen hoe ontzettend lang dertig jaar is bij het zien van een achteloos gefotografeerde staak in het gras die anno 2009 blijkt te zijn uitgegroeid tot een woudreus. De auto's uit 1979, waarvan je toen geen moment het idee had dat ze ooit in bezienswaardige antiques zouden veranderen. Bolhoeden in de straten. Punks van de eerste generatie. Een skyline nog zonder Gherkins of Shards in aanbouw.*

*In een déjà vu-achtige stemming, die iets sereens zou hebben gehad als ik dat gevoel van verdriet en naderend onheil maar van me af had weten te zetten, ben ik van St. Pancras naar Camden Town gewandeld. Bij het passeren van St. Pancras Gardens schoot me een regel te binnen uit de brieven van Vincent van Gogh waarvan ik me ineens de diepe indruk herinnerde die hij in 1979 op me maakte: 't begint reeds herfst te worden en dat maakt de natuur nog ernstiger en inniger... Een opmerking zonder ook maar de terloopse bedoeling om diepzinnig of puntig te willen schijnen, maar waarin iets wordt uitgedrukt dat in mijn leven altijd van essentieel belang is geweest, zonder dat ik me er tot op dat moment ooit bewust mee bezig had gehouden. Daarbij het feit dat hij het schreef in Londen, hooguit een paar kilometer van waar ik me op dat moment bevond, en boven alles bezorgde de datum me een huivering - van herkenning, geborgenheid en tegelijkertijd bevreemding; een overweldigend heimwee naar een nooit ervaren geluk - want hij signaleert het begin van de herfst op 10 augustus en het plotselinge besef van het bestaan ervan: augustusherfst, bezorgde me tegelijkertijd het*

*diepe besef dat al het andere dat in potentie in me aanwezig was zonder ooit gedacht of uitgesproken te zijn, bestemd was om ooit een bewust ervaren werkelijkheid te worden. Geluk, liefde, vervulling - dat alles op een niveau en van een intensiteit waaraan zoiets primitiefs als ratio geen enkel houvast heeft.*

*Ik passeerde een winkel in schrijfbenodigdheden, een mooie, exclusieve speciaalzaak met een etalage als een met fluweel bekleed juwelenkabinet vol pure, functionele schoonheid, en het leek ineens niet meer dan waarschijnlijk dat die winkel daar speciaal voor mij was neergezet om mij gelegenheid te geven orde te scheppen in de chaos van invallen en herinneringen. Ik ging er binnen en kocht een gouden vulpen met een houder van warm glanzend, dieprood metaal en een in leer gebonden opschrijfboekje van een soortgelijke verzadigde tint. A thing of beauty is a joy forever, maar nog zoveel méér dan dat. Op het niveau van pure functionaliteit kun je even efficiënt je gedachten noteren met een afgekloven Bic op gelinieerd pleepapier van de Tesco, maar aan efficiëntie heeft dat herfstige verdriet geen boodschap: om dat enigszins te kunnen verwoorden moet het mechanische proces van het schrijven zélf tot een hogere kunstvorm worden verheven, omdat anders de neiging om te gaan raffelen onvermijdelijk is. Dat doorzeurende gevoel van onheil te bezweren door het zorgvuldig en met sublieme middelen te formuleren en daarbij de geliefde naar me toe te halen, die nog maar eenmaal eerder in mijn leven zo wanhopig en onbereikbaar ver weg had geleken.*

*Een paar honderd meter verder ging ik het park in, op zoek naar een geschikte plek om aan mijn schrijfwerk te beginnen. Uiteindelijk koos ik voor een caféterras aan het water; ik bestelde een glas witte wijn, haalde het boekje en de pen tevoorschijn, vulde het inktreservoir uit het bijgeleverde flesje en sloeg het boekje open. Toen klonk ineens uit een luidspreker vlakbij - het viel niet uit te maken of het de geluidsinstallatie van het café was of een particulier radiootje - het refrein van Lily Allen's liedje 'Littlest Things':*

*Dreams, dreams  
Of when we just had started things  
Dreams of you and me  
It seems, it seems  
That I can't shake those memories  
I wonder if you have the same dreams too.*

*Alsof er plotseling een gigantisch reservoir werd opengegooid met een eeuwigheid van geluk, verdriet, ontroering, liefde, haat; whatever: een borrelende, kolkende maalstroom waarin als een schitterend déjà-vu de herinnering aan een soortgelijke ervaring van dertig jaar geleden in me opkwam - jaren voordat het zangeresje dat nu die dijkdoorbraak veroorzaakte ook maar geboren was. Een Liverpool Street Station dat ook allang niet meer bestaat - of zich hoogstens nog laat vermoeden achter blikkerende constructies van staal en aluminium: een architectonische lijkzang van bruine baksteen met de akoestiek van een kathedraal - een afscheid dat bestemd leek om definitief te zijn; twee figuranten in dat immense lege decor (reizigers had je ook nog nauwelijks in die tijd lijkt het); een vlaag van wanhoop en opstandigheid tegen de kennelijke ongenadigheid van het lot, gesmoord in een tongzoen als een overweldigingsoffensief dat mezelf nog het meest verbaasde, en middenin die kus muziek, blikkerig en vervormd, ergens vanuit de nok van de stationshal, maar precies wat de situatie nodig had om tot het niveau van hoge dramatiek te stijgen. Ik weet niet meer wat het was - klassiek geloof ik, misschien Wagner, al is het niet ondenkbaar dat die associatie veroorzaakt is door de architectonische overeenkomst tussen Liverpool Street Station en het Festspielhaus in Bayreuth. Hoe dan ook, het effect was van een pompeusheid die best Wagneriaans genoemd mag worden. Ik wist me nog te bedwingen tot de Geliefde de kaartjescontrole was gepasseerd (om bij de trein te komen moest je nog langs een houten hokje waarin een man zat met een kniptang), schijnbaar bestemd om in mijn leven geen andere rol meer te spelen dan die van een gestaag vervagende herinnering. Toen draaide ik me om, sloeg mijn handen voor mijn gezicht en huilde met lange uithalen - een orgasme van verdriet, des te intenser doordat ik uit alle macht probeerde geluidloos te snikken; er niet bij te staan als een openbaar spektakel.*

*Ongeveer hetzelfde overkwam me gistermiddag op dat terras in Regent's Park. Het glas wijn werd voor me neergezet; ik wist me nog te dwingen tot een knikje en een geknepen dankjewel, maar onmiddellijk nadat het meisje zich had omgedraaid ging ik ten onder in dat overweldigend grootse verdriet, tegelijkertijd heerlijk en verschrikkelijk, en boven alles gênant - omdat het er, net als dertig jaar geleden, veel van weg had dat ik bezig was in het openbaar klaar te komen. Terwijl de tranen met de overvloedigheid van een bloedneus over mijn gezicht*

*spoelden, klapte ik het boekje dicht, hield het glas onder mijn neus en ademde diep de geur in, me ondertussen nog wel sterk bewust van het belang mijn uiterlijk te bewaren en mijn gezicht niet in een huilplooi te trekken.*

*‘Julie,’ dacht ik, ‘oh Julie...’*

In een zijvertrek waren op lange tafels plakken cake en Groninger koek, pijpjes pils en glazen witte en rode wijn uitgestald. Buik aan buik vulden de aanwezigen de kleine ruimte als een aangestampde massa. Helena draaide zich om naar de vrouw, die naast haar in de deuropening was blijven staan en met een peinzende blik het gezelschap gadesloeg.

‘Laten we naar buiten gaan,’ stelde ze voor.

Ze knikte. ‘Dat lijkt mij ook beter...’

Door de grote ontvangstruimte, die zich inmiddels begon te vullen met bezoekers van de volgende plechtigheid, liepen ze naar de hoofdingang. Buiten scheen de zon en er woei een milde nazomerbries. Tante Mina was inmiddels, vastgesnoerd op een brancard, het gebouw uitgedragen en met een gestichtsbusje teruggebracht naar Zuidlaren.

‘We kunnen hier het beste rechtsaf slaan,’ zei Helena, ‘anders zien ze ons straks door het raam voorbijkomen.’

Ze knikte en zweeg even terwijl ze over het grindpad langs een betonnen reservoir in de richting van een schrale bomenrij liepen. Tenslotte vervolgde ze afwezig: ‘Ik geloof dat ik nogal wat opzien heb gebaard...’

‘Een beetje wel,’ zei Helena.

‘Ik was oorspronkelijk van plan om gewoon handen te schudden en me fatsoenlijk voor te stellen hoor. Maar eenmaal in die vestibule kostte het me moeite genoeg om niet in paniek te raken onder al die kille aandacht en hals over kop de tent uit te rennen...’

‘Je stond er anders nog vrij kalm bij,’ zei Helena, ‘ja, het is inderdaad een intimiderend stel als ze allemaal samen in één ruimte zijn.’ Misschien kwam het doordat ze die belanghebbende blikken niet langer op zich wist gericht, dat ze ineens met zo’n vanzelfsprekend gemak van *u* op *je* overging. Nog steeds voelde ze zich licht beschaamd bij de gedachte dat ze strikt genomen bezig was de spionageopdracht van haar moeder te vervullen en dat er daarbinnen popelend op haar verslag werd gerekend, maar tegelijkertijd had ze het sterke gevoel dat

de vrouw begrip zou kunnen opbrengen voor haar ambivalentie en haar niet zag als een afgezante van de argwanende horde die ze in dat uitpuilende spijs- en drankvertrekje hadden achtergelaten.

‘Vertel mij wat...’ Ze lachte en wierp een blik achterom op de gevel van het crematorium, waarvan de architectuur in de eerste plaats scheen te willen benadrukken dat dit geen plaats was voor fratsen, maar een *no nonsense*-instituut voor klinische en hygiënische lijkverwerking. Daarop wendde ze zich weer tot haar en vroeg: ‘Heb jij eigenlijk een idee wie ik ben?’

‘Nee,’ zei Helena, ‘daarbinnen rekenen ze erop dat ik ze straks al je ontfutselde geheimen aan hun neus kom hangen, maar ze kunnen wat mij betreft de pot op.’ In haar eigen oren klonk het als een bekentenis, maar de vrouw reageerde niet merkbaar verrast of teleurgesteld.

‘Het is lang geleden,’ zei ze, ‘ik herkende jou ook alleen omdat ik je met zoveel bezittersvertoon door Gisela geënterd zag worden. Je bent Heleentje toch?... Heleentje Satenstein?’

‘Hélena,’ zei ze, enigszins gegeneerd, ‘ik ben een groot meisje nu... Maar sorry, ik heb nog steeds niet het flauwste idee wie jij bent. Een ondergeschoven dochter van oom Herman heb ik gezegd, maar dat was alleen om mijn moeder op de kast te jagen...’

Ze lachte. ‘In zekere zin zat je er niet eens zo heel ver naast, maar wél op een heel andere manier dan je denkt. Enfin, mijn naam is Julia Hayworth, maar als ik dat zeg dan weet je nog niks...’

‘Nee,’ gaf Helena toe, ‘maar hoezo er niet zo heel ver naast? Oom Herman heeft toch niet echt?...’

Ze schudde glimlachend haar hoofd. ‘Niet bij mijn weten. Ach, ’t is eigenlijk veel simpeler dan je denkt en het is ook helemaal niet mijn bedoeling om de spanning met geheimzinnigdoenerij op te drijven. Ik kan alleen de juiste woorden niet goed vinden...’

‘Kom je niet uit Nederland? Julia Hayworth; dat *klinkt* zo Engels, maar toch is je Nederlands accentloos...’

‘Ik ben een paar dagen over uit Londen, dat klopt. Maar in het Engels zou ik het evenmin geweten hebben. Het komt gewoon te zelden voor dat ik aan mijn afkomst herinnerd word, laat staan dat ik er een uitleg over verschuldigd ben...’

‘O, maar je bent me niks verschuldigd!’ zei Helena haastig, ‘ik kwam naast je zitten omdat ik op een of andere manier het gevoel had dat we iets gemeen hebben. Niet om je uit te horen.’

Ze waren bij de bomenrij aangekomen. Het pad maakte een scherpe bocht en leidde via een ijzeren brug over een zwarte moddersloot naar een met witte schimmelvlekken bedekte grasvlakte.

‘Het strooiveldje...’ zei Julia.

‘Ja... Laten we teruggaan. Ik voel er niks voor om terug te keren in de bewoonde wereld met andermans dierbaren onder mijn schoenen.’

‘Wat denk je, zou het daarbinnen nog lang doorgaan? Tot alles op is?...’

‘Dat lijkt me sterk in zo’n continubedrijf. Nee, wat ze niet op kunnen gaat mee naar huis in plastic zakjes; de wijn wordt overgegoten in jerrycans en lege veldflessen en vervolgens wordt de plechtigheid thuis gewoon voortgezet.’

‘Dat klinkt me vertrouwd in de oren,’ glimlachte Julia, ‘zeg, bedankt... Voor je morele steun bedoel ik. Ik had het nodig.’

‘Ja... Jij ook bedankt... Wie je ook bent.’

Het pad leidde via een uitgebloeid rozenperk en onder een pergola door om het crematorium heen, zodat ze onverwacht toch nog het zijvertrek passeerden waar ze de familie hadden achtergelaten. Binnen was het personeel bezig de vloer te vegen en de tafels af te ruimen.

‘Je had gelijk,’ zei Julia, ‘ze zijn al weg.’

‘Die hebben alleen laten liggen wat écht niet meer te eten was,’ zei Helena, ‘zullen we langs dezelfde route weer teruggaan? Ik heb geen zin om ze op weg naar hun auto’s nog een keer tegen het lijf te lopen.’

‘Maar vragen ze zich dan niet af waar je blijft? Straks zetten ze nog een expeditie op touw om je te zoeken...’

‘Ik zal mijn moeder teksten dat ik wat later kom...’ Ze haalde haar telefoon uit haar zak en formuleerde een summiere boodschap, die ze met een duimklikje verstuurde. ‘Het liefst zou ik ze laten weten dat ze verder stuk voor stuk de pot op kunnen,’ zei ze, ‘maar om een of andere reden heb ik er de moed niet toe.’

‘Ik ken dat,’ zei Julia, ‘het schuldgevoel dat ze je aanpraten is nog wel het ergste. Oom Striemings kanselrede deed me dat weer eens heel duidelijk beseffen...’

‘Noem jij hem oom Strieming? Bij ons thuis zeiden we altijd oom Kurt... Maar als ik het goed begrijp ben je dan toch op een of andere manier familie. O verdomme, sorry. Dat klinkt weer net alsof ik de gedelegeerde speurneus loop uit te hangen, maar zo is het helemaal niet...’

Haar telefoon ging. Met tegenzin haalde ze hem uit haar zak en klapte het hoesje open. De stem van haar moeder klonk conspiratief en opgewonden in haar oor: ‘En? Ben je er al achter?...’

‘Nee,’ zei ze met een beschaamde blik op Julia, die licht geamuseerd terugkeek.

‘Maar is ze nog wel in de buurt? Oom Strieming zegt, ’t kan ook best iemand van de jodenbeweging zijn en dat het nog met de oorlog te maken heeft. Een jood vergeet nooit, Helena, nooit. Ze hebben alle namen van oud-NSB’ers in een groot boek en telkens wanneer er een dood is komen ze poolshoogte nemen en proberen met allerlei fratsen de familie voor lelijkerd te zetten. Maar da’s strafbaar Heleen, oom Strieming zegt het zelf; we hadden haar zó kunnen laten oppakken tijdens de plechtigheid. Is die vrouw nog in de buurt Heleen, is ze er nog?...’

‘Zeg maar ja,’ zei Julia, die moeiteloos het gesprek van beide kanten had kunnen volgen.

‘Ja,’ zei Helena.

‘We zitten in de auto naar Haren. Tante Madeleine heeft soep gemaakt; échte groentesoep met prei en balletjes en kluif. Er zijn broodjes, er is Weijerdse worst en Groninger koek, en oom Hein vertoont oude familiefilms waarop oom Herman en tante Mina in hun jonge jaren te zien zijn. Als je óók zin hebt kom je maar met de bus naar Haren, maar die vrouw gaat natuurlijk vóór, dat begrijpen we heel best. Maar luister Heleen, misschien is ’t nu ook maar het beste om haar gewoon te laten gáán. Hoofdzaak is dat de plechtigheid zonder al te ernstige ordeverstoringen is verlopen - zelfs tante Mina heeft zich voor haar doen nog redelijk núver gedragen. ’t Is mooi als je tóch nog te weten komt wat ze op de crematie te zoeken had, maar om er nu nog een politiezaak van te maken... Hoe minder er in dat

oorlogsverleden wordt gepeurd hoe beter, oom Strieming zegt het ook: het is nergens voor nodig om allerlei kwaje apen uit de vergeetsloot te halen. Je ziet dus maar wat je doet, Heleen, je bent van harte welkom bij oom Hein en tante Madeleine, maar mocht je alsnog kans zien om meer van die vrouw te weten te komen dan gaat dat natuurlijk vóór. Zolang je maar begrijpt waarom het beter is dat de politie erbuiten gelaten wordt. Om dat oorlogsverleden nog eens door het Nieuwsblad van het Noorden te laten uitspitten is ja in niemands belang, dus je ziet maar Heleen, je ziet maar...'

'Ja, dat is goed...' mompelde Helena, maar haar moeder had de verbinding al verbroken.

'Ik schijn gepromoveerd te zijn tot een agente van de Mossad,' zei Julia lachend, 'geen wonder dat oom Kurt hem begon te knippen...'

'Ja, die schijnt nogal intiem geweest te zijn met zijn foute schoonvader hè? Ik heb daar zo nu en dan wel eens iets over opgevangen, al is het complete verhaal eerlijk gezegd een beetje aan me voorbijgegaan.'

'Het is inmiddels ook wel erg lang geleden,' zei Julia, 'maar niet voor oom Kurt...'

Helena keek naar haar met een blik waarin, zo hoopte ze, een neutrale, niet opdringerige belangstelling te lezen stond. Na die telefoonconversatie zou de indruk dat ze bezig was haar uit te horen des te pijnlijker zijn, al scheen Julia zelf zich er niet aan te storen en zelfs begrip op te kunnen brengen voor haar ambivalentie.

Ze hadden via een tunnel onder de snelweg een buitenwijk bereikt, waar hoekige nieuwbouw grensde aan een maquetteachtig park van een onnatuurlijk aandoend helgroen. De binnenstad leek ver weg - wanneer ze alleen was geweest zou ze zich verdwaald, op de rand van paniek hebben gevoeld, maar Julia's aanwezigheid stelde haar op een nog niet eerder ervaren manier gerust. Daarbij was het samenzijn in de Harense villa van oom Hein en tante Madeleine wel in de allerlaatste plaats reden om zich te haasten.

'Nu vraag je je natuurlijk weer af wie mijn vader was,' zei Julia, 'zonder het te willen stapel ik mysterie op mysterie... Idioot eigenlijk: gisteren in de trein naar Groningen was ik er nog van overtuigd dat ik volkomen op mijn gemak zou zijn; *a woman in her own right*, ver verheven boven alle remmingen en inhibities. Maar vanaf het moment

dat ik het station uit kwam wist ik dat het een krachttoer zou worden, en toen ik die ontvangsthal vol familie binnenkwam, was het ineens alsof ik mezelf door hún ogen zag: niet als een zelfbewuste, maatschappelijk geslaagde Julia Hayworth maar als een soort *freak*... Ineens herinnerde ik me ook weer heel levendig hoe *bang* ik als kind voor die mensen was en hoe terecht die angst was... Oom Kurts redevoering was alles wat er nog aan ontbrak om de stemming rijp te maken voor een lynchpartij... *De verloor'n zoon voor wie 't smaekelijkste schaep vergeefs, vergeefs...* Met twee vingertoppen in haar neusgaten gestoken imiteerde ze de redenaarsstem van oom Strieming.

‘Ik begrijp het niet,’ zei Helena.

‘Hij had het over *mij*. Ik ben uit Engeland gekomen voor de crematie van mijn vader.’

Helena staaarde een poos zwijgend naar het betoverend groen en zilver van het hazelaartakje aan haar oor. ‘Is het zó eenvoudig?’ mompelde ze uiteindelijk.

Julia keek haar lachend aan. ‘Ja,’ zei ze.

‘Gôh... Ik had natuurlijk wel over je gehoord - je weet hoe er in deze familie gepraat wordt - maar dat je... Waarom heeft niemand me dat ooit verteld?’

‘Ze wisten het niet,’ zei Julia, ‘vanaf het moment dat het niet meer te verbergen viel ben ik niet meer geweest. Ik had geen zin in de confrontatie en trouwens, zó dierbaar zijn ze me niet.’

‘Dat kan ik me voorstellen...’ Even stond ze op het punt om te refereren aan de verhalen die de ronde hadden gedaan over de verloren zoon, maar dat leek ineens onverstandig. Vanuit haar eigen gezichtspunt leek Julia’s verleden weliswaar niet meer dan een abstractie, maar de kans bestond dat zijzelf herinneringen aan haar leven als Johan, zoon van Mina en Herman Dreveling, bewaarde die beter achter slot en grendel konden blijven.

‘Denk je dat tante Mina je herkend heeft? Het leek er wel even op - tenminste die indruk heb ik nu ik erop terugkijk. O sorry, ik zeg tante Mina maar ze is natuurlijk je moeder...’

‘Laten we het in godsnaam op tante Mina houden. Ik héb geen moeder, lieve Helena, en nooit gehad ook. Boosaardig en geschift, dat is ze geweest zolang ik me kan herinneren. Ik wist niet dat ze inmiddels zó ver heen was, maar het verbaast me niks... O kijk, een

bushalte - eindelijk een teken dat er een uitweg is uit dit voorgeborchte. Ik begon al te wanhopen. Ik heb eerlijk gezegd geen idee waar we eigenlijk zijn.'

'Hoe ben je dan gekomen?' vroeg Helena.

'Met een taxi, maar die had ik aan de receptie van mijn hotel besteld. In mijn zenuwen ben ik blijkbaar uit het oog verloren dat ik ook nog een keer terug moest...'

'O ja... En wat ga je nu verder doen? Meteen weer terug naar Engeland?' Julia nam plaats op de draadstalen zitconstructie in de bushalte en maakte een uitnodigend gebaar naar de plaats naar haar. Helena ging zitten.

'Ik blijf nog wel even. Het lijkt me een goede gelegenheid om hier nog wat rond te lopen - in het gerede te komen met mijn jeugd misschien... Dit is waarschijnlijk de laatste keer dat ik in Groningen kom. Ik zie tenminste geen enkele reden om hier ooit nog terug te komen, de crematie van mijn moeder wel in de allerlaatste plaats... O kijk, daar heb je de bus al...'

'Heb je al bepaalde plannen gemaakt, of weet je het nog niet?' De vraag die ze eigenlijk had willen stellen luidde anders, maar ze kreeg hem niet geformuleerd, tenminste niet op een manier die haar zelf niet klef en opdringerig in de oren zou hebben geklonken. Julia's antwoord ging verloren in remmengeknars en het gesis van openslaande deuren. Ze stapten in. Helena haalde haar strippenkaart tevoorschijn, maar Julia was haar al voorgegaan en vroeg de chauffeur om twee enkeltjes naar de Grote Markt. Terwijl ze door het middenpad naar achteren liepen, liet ze haar blik met een wat bizar gevoel van verwondering langs Julia's gestalte glijden. Prinsesselijk was ze - een vrouw van stand zoals die in hun familie nog niet eerder was voortgebracht, volmaakt zonder opzien te willen baren, onbetaalbaar zonder de geringste schijn van poenigheid. Enigszins gegeneerd besepte ze dat haar blik was blijven hangen bij de welving van haar billen en heupen onder de zoom van het fluwelen jasje. Terwijl ze zich naast haar op de achterste bank liet zakken dacht ze: 'Ze is geboren als de zoon van tante Mina en oom Herman - kán het idioter?...'

'Hebben we elkaar eigenlijk ooit eerder ontmoet?' vroeg ze, langs Julia's profiel naar de voorbijglijdende dode gevels starend, 'het is net alsof ik je al honderd jaar ken - dat moet toch een oorzaak hebben.'

‘Ik ben een keer in Hoogeveen bij je ouders op bezoek geweest toen je een kleuter was. Ik vond je een aardig kind. Je kwam op mijn schoot zitten en noemde me tante - ik wás ook al een tante, maar ik had me voor de gelegenheid als oom verkleed - blijkbaar niet zo héél overtuigend, al had ik niet de indruk dat je ouders iets bijzonders aan me zagen... Met je vader kon ik goed opschieten toen we kinderen waren. Daarom was ik die dag naar Hoogeveen gekomen; for old times sake...’

‘Mijn moeder verpestte het zeker,’ veronderstelde Helena, ‘hij zit nogal onder haar plak.’

‘De vriendschap is wel wat verwaterd nadat hij haar had ontmoet,’ gaf Julia toe, ‘maar zo gaat het bijna altijd wanneer je vrienden verkering krijgen. Ze mogen ineens allemaal dingen niet meer die ze vroeger wel mochten, hun gedrag krijgt iets bangelijks... Zo herinner ik het me tenminste van vroeger; ik heb die ervaring natuurlijk niet als Julia. Maar je vroeg of ik al plannen had gemaakt voor mijn week in Groningen... Nog niet eerlijk gezegd, althans afgezien van het gebruikelijke dagje museum en een wandeling door Helpman om te zien of het iets in me losmaakt... Hoezo, heb jij een leuk idee?’

‘Nee, niet echt, nee... Ik dacht alleen...’ Ze voelde zich overrompeld, zoals ze zich overrompeld had gevoeld door het feit dat ze de vraag had durven stellen. Julia scheen het te bemerken - en wat meer was: te begrijpen. Terwijl ze met de toppen van haar gespreide vingers vluchtig haar knie aanraakte zei ze: ‘Laten we het er in de stad over hebben bij een kopje koffie... Of moet je dringend ergens heen of zo?’

‘Nee, dat niet... O nee Julia, ik heb alle tijd, maar sorry, ik heb gewoon niet genoeg geld om in een café te kunnen gaan zitten. Ik moet je ook nog het buskaartje terugbetalen...’

De bus had het deel van Groningen bereikt dat weer als Groningen herkenbaar was; langs het Noorderplantsoen reden ze de Nieuwe Ebbingestraat in, de Grote Markt tegemoet, in theorie althans want ze kwamen tot stilstand in een verkeersopstopping die als een opengebarsten Weijerdse worst de straat uit pulde.

‘Alsjeblieft Helena, zullen we daar geen punt van maken? Je hebt deze dag voor mij zóveel gemakkelijker gemaakt, en eerlijk gezegd zie

ik er een beetje tegenop om nu al aan mezelf te worden overgelaten in deze stad - ik merk ineens dat ik een beetje bang ben voor Groningen. Wil je me nog wat gezelschap houden zonder je te laten deprimeren door zoiets vulgairs als geld? Probeer me desnoods te zien als je sneue rijke tante die haar lievelingsnichtje mee de stad in neemt... Of laat ik het anders zeggen: we delen de rekening naar draagkracht; dat klinkt toch redelijk genoeg? Wat denk je Helena?...

‘Ik zie je eigenlijk helemaal niet als een tante...’ zei ze afwezig, bedenkend dat er voor Julia’s voorstel ongetwijfeld iets te zeggen viel, en er daarop haastig in een plotselinge inval aan toe voegend: ‘al helemáál niet als een oom hoor Julia... Dat je dát niet denkt; ik heb je nog geen ogenblik voor een... Ik wilde alleen maar zeggen dat ik je vooral als een vriendin zie - dat klinkt me eigenlijk nogal hals over kop in de oren, maar toch is het zo: vanaf het moment dat je naar me lachte voelde ik dat we vriendinnen waren... Ik schaam me bijna om het te zeggen, omdat het lijkt of ik mijn vriendschap gratis aanbied aan iedereen die er niet om vraagt, maar zo is het helemaal niet... Vriendschap is voor mij zo’n zeldzaamheid, zoiets precairs ook...’

‘Dank je,’ zei Julia, ‘ja, we zijn vriendinnen. We waren al vriendinnen voor we elkaar ooit hadden ontmoet; geen wonder dat we elkaar direct herkenden... Wat denk je trouwens? Daarginds is een bushalte. Zullen we daar uitstappen en verder gaan lopen? In dit tempo duurt het nog uren voor we op de Grote Markt zijn...’

‘Dat lijkt me inderdaad het verstandigste,’ zei Helena.

*Een tekstje op mijn telefoon is tot nu toe alles geweest wat ik van haar ontvangen heb: Veilig in Groningen aangekomen. Uitgeput nu; ga slapen. Ik had in alle redelijkheid ook niet meer kunnen verwachten en daarbij was het precies wat we hadden afgesproken - het stond van tevoren al vast dat ze bij haar aankomst te gaar zou zijn om nog uitgebreid op de webcam - toch al zo'n vermoeiende manier van converseren - verslag uit te brengen. Maar toch voel ik me teleurgesteld. Verlaten. Overgeleverd aan angsten waarvan ik tot nu toe niet eens wist dat ik ze had. Vanavond zie ik haar, maar een bepaald tijdstip hebben we niet afgesproken. Ik moet me dwingen om niet nu al ieder ogenblik het overgaan van de telefoon ten teken dat ze voor me klaar zit te verwachten. Ik blijf het tegen mezelf herhalen: ze heeft me niet verlaten. Ze is naar haar geboortestad om bij de crematie van haar vader te kunnen zijn; bestaat er iets gevaarlozers en vanzelfsprekenders?*

*Trouwens, het is mijn eigen keus geweest om niet mee te gaan. Alles bij elkaar heeft ze het me vijfmaal gevraagd, maar ik bleef volhouden dat het in mijn toestand onverstandig was om op reis te gaan, ook al voel ik me in fysiek opzicht beslist niet zwakker of zieker dan vroeger. Mijn toestand... Alsof ik zwanger ben - mijn god, wás ik het maar. Droeg ik maar een kind in mijn lichaam in plaats van de leegte die de weggesneden dood in me heeft achtergelaten. Was ik ooit maar zwanger gewéést; dan had ik nu een godenkind om me gezelschap te houden en mijn ergste angsten te helpen bezweren. Een godenkind, ja, ik heb altijd vast geloofd dat uit een verbintenis als die van mij en Julie alleen maar een godenkind geboren kan worden, al zei Julie altijd: 'Voor hetzelfde geld gaat het op mijn moeder lijken,' wat voor háár reden genoeg was om er niet aan te willen beginnen. Toch ben ik ervan overtuigd dat ook zij, los van die erfelijkheidsangst, ernaar verlangde om een kind te hebben. Misschien had ze gelijk en slaat zo iets altijd één generatie over. Die moeder heb ik maar eenmaal ontmoet en het spijt me niks dat het daarbij gebleven is; dié graad van geschiftheid had ik tot op dat moment niet voor mogelijk gehouden. Je vraagt je eigenlijk af hoe ze*

*de moed heeft kunnen opbrengen om haar transitie door te zetten met dat voorbeeld bij de hand. Ik heb het haar daadwerkelijk wel eens gevraagd, maar ze zei dat ze er op die manier nog nooit over had nagedacht. Dat is waarschijnlijk ook maar het beste.*

*Mijn moeder stierf een jaar of tien geleden. Ze was vanaf het allereerste begin op Julie gesteld, al kan dat een klein beetje hebben gelegen aan haar aanvankelijke opluchting dat ik was thuisgekomen met iets dat nog een klein beetje op een schoonzoon leek. Bij de begrafenis stonden we gearmd aan de kuil, temidden van mijn zussen en zwagers. Het is goed om met tenminste één van onze families on speaking terms te zijn.*

*Uiteindelijk zou er aan het huilen vanzelf wel een eind zijn gekomen, daar op dat terras in Regent's Park, maar ik geloof dat het vooral aan de wijn te danken was dat ik me geleidelijk ingebed ging voelen in een zware, lome dromerigheid waarin het verdriet als vanzelf werd gesublimeerd tot iets van een hogere orde. Natuurlijk had het ook te maken met het feit dat ik geen alcohol meer gewend ben - wanneer je samenleeft met iemand voor wie het niet-drinken zóiets natuurlijks is als voor Julie, vergeet je op den duur dat je het zelf ooit lekker hebt gevonden. Negatief geformuleerd zou de verklaring kunnen luiden: ze heeft haar hielen nog niet gelicht of je stort je in de drank, maar het is bij dat ene glas gebleven en ik heb nadien ook niet de behoefte gevoeld aan meer.*

*Het geleefde leven als een huis om in te wonen; zo was het ineens. Een paleis, een museum met duizenden zalen die je maar binnen hoefde te gaan om het beleefde vanuit ieder gewenst perspectief te herbeleven.*

*Ik was met Julie in Regent's Park - de reden weet ik niet meer precies, wél dat het samenhang met ons van Gogh-project (het is trouwens niet eens uitgesloten dat het hiér is geweest dat hij die augustusherfst signaleerde). Ik zou het kunnen opzoeken; de datum weet ik nog: woensdag 5 september 1979. Julie was de vorige dag in Londen aangekomen; ik had haar in het gebouw van de League rondgeleid, haar voorgesteld aan de medewerkers en haar min of meer vertrouwd gemaakt met het doel van ons onderzoek (voor zover ik daar zelf een vastomlijnd idee van had). Ze interesseerde me op dat moment nog niet. Ze had zich aan me voorgesteld als Dzjoohen Dreeveling - ik had het voor*